

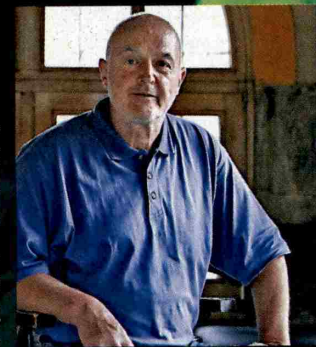

Zelena
luč Združenih
narodov za
uporabo konoplje
v medicini

Bolniki pa še vedno čakajo

V času, ko se večina držav spopada s pandemijo covid-19 in sprašuje, kakšne bi utegnile biti njene posledice za našo družbo, je komisija Združenih narodov za narkotike (ZN-CND) ocenila, da je čas tudi za spremembe nadzora prepovedanih drog. Nujne spremembe so že desetletja narekovali ogromna kolateralna škoda in smrtne žrtve, vojne proti drogam ter vzporedno gibanje za legalizacijo medicinske konoplje po vsem svetu. Zato je 2. decembra 2020 komisija sprejela zgodovinsko in za bolnike težko pričakovano odločitev, ki umika konopljo (*Cannabis sativa* L) s seznama domnevno najnevarnejših drog na svetu brez večje medicinske vrednosti.

Tekst: **DUŠAN NOLIMAL**

Prim. Dušan Nolimal je zdravnik, raziskovalec, specialist javnega zdravja in sodelavec Mednarodnega inštituta za kanabinoide (ICANNA)

FOTO: MATIČ BAJŽELJ

Glasovanje na rezilu noža. Glasovanje odpira vrata večjemu raziskovanju in uporabi konoplje v medicini. Konoplja bo še naprej pod mednarodnim nadzorom, njena uporaba pa ne bo nič manj tvegana, kot je bila. Zgodovinsko glasovanje je potrdilo razlike pri ocenjevanju nevarnosti te rastline. Za umik konoplje z zloglasnega seznama najnevarnejših drog je glasovalo 27 držav, 25 pa jih je bilo proti. Razprave so trajale več mesecev. Umiku so bile, na primer, naklonjene ZDA, Velika Britanija, Evropska unija in

Južna Afrika, nekatere druge države, Brazilija, Kitajska, Egipt, Nigerija, Pakistan in Rusija, pa so temu močno nasprotovali. Na koncu je prevladalo stališče, da je treba izboljšati mednarodni nadzor nad konopljo, hkrati pa to naj ne bo ovira za dostop do nje in njenih pripravkov v klinični medicini in znanosti. Novico so strokovnjaki in aktivisti, ki se zavzemajo za spremembe globalne politike na področju drog, proslavili kot simbolično zmago, čeprav nova razvrstitev konoplje ne bo imela takojšnjih posledic za nacionalne zakonodaje, saj

so zadevni ukrepi v pristojnosti posamičnih vlad. Že pred to pomembno odločitvijo so nekatere države same začele ustrezneje regulirati konopljo. To so storile številne ameriške ter nekatere evropske in druge države, ki so legalizirale konopljo v medicinske namene. Kar nekaj držav je tudi presodilo, da konoplja ne predstavlja večje grožnje za javno zdravje – vsekakor znatno manjšo kot alkohol in tobak, ter legaliziralo tudi konopljo za odrasle. Odločitev ZN je zelena luč, da države, ki tega še niso storile, zdaj za to poskrbijo.

Sistem klasifikacije prepovedanih drog. Mednarodni sistem za klasifikacijo drog razvršča nekatere psihoaktivne rastline in snovi glede na potencialno škodo in koristi. Ključen je za nadzor nad drogami, če omogoča uravnotežen dostop drog za medicinske potrebe in sočasno preprečuje preusmeritev drog za nemedicinsko in drugo uporabo. Pred letom 1961 so trgovino s temi snovmi urejale mednarodne pogodbe in upoštevale nacionalne razlike v zakonodaji. Leta 1961 so države sklenile mednarodno pogodbo,

imenovano Enotna konvencija o mamilih, z mednarodno klasifikacijo psihoaktivnih rastlin in snovi. Pogodba ni bila znanstveno podprta glede škode in koristi drog, ampak je temeljila na političnih odločitvah in partikularnih interesih oblikovalcev politike. Takšen nadzor nad drogami, po katerem so se zgle dovala vlade, je prinesel ogromno socialnih in ekonomskih problemov, tako za uporabnike drog kot splošno populacijo, vključno z nalezljivimi boleznimi (aids, hepatitis C), smrtmi zaradi predoziranja, prenapolnjenostjo zaporov in arbitrarno izvajano zakonodajo na področju drog.

Vpliv nadzora na dostopnost zdravil.

Medicinski uporabi konoplje so se vrata zahodnega sveta na široko odprla v sredini 19. stoletja, ko je irski zdravnik William B. O'Shaughnessy objavil svoja raziskovanja o konoplji kot zdravilu za lajšanje bolečin, krčev, spastičnosti, revmatizma, slabosti in bruhanja. Zdravniška torba poznega 19. stoletja je tako vsebovala tudi tinkture in druge izvlečke iz konoplje, na primer za zdravljenje astme, kašlja, glavobola, nespečnosti. Po pol stoletja uspešne uporabe pa jo je medicina, zaradi variabilnosti rastlinskega materiala in spremenljivih učinkov, začela zavračati. Kljub nasprotovanju Ameriškega zdravniškega združenja je nerazumna obdavčitev konoplje leta 1937 v medicinski praksi pomenila konec njene uporabe. Negativna politično-medijska kampanja je prispevala k njeni mednarodni prepovedi, kar je desetletja zaviralo možnost raziskovanja in razvoja zdravil iz konoplje. Šestdeset let po sklenitvi mednarodne pogodbe o nadzoru nad nekaterimi drogami in petdeset let po tem, ko je predsednik Richard Nixon sprožil svetovno vojno ameriške vlade proti drogami, so nujno potrebne temeljne reforme zastarele politike. Droge je treba razvrščati na podlagi

znanstvenih izsledkov in ne ideoloških rešitev. Pristranska razvrstitev konoplje v sistemu ZN je desetletja predstavljala eno večjih zgodovinskih anomalij.

Znanost proti prohibiciji. Številne novejša raziskave in pregled, ki ga je opravila SZO, so pokazali, da konoplja in kanabinoidi niso zelo nevarni za javno zdravje ter imajo pomemben potencial za uporabo v medicini. Vendar so konvencije ZN konoplji desetletja pripisovale izredno omejeno medicinsko vrednost, tako da se je znanstveno raziskovanje praktično ustavilo. Za večji del zna-

ših možganov in celotnega telesa. Tako so pojasnili endokanabinoidni sistem, ki je odgovoren za regulacijo večine fizioloških in psiholoških procesov. Ustrezna raven endokanabinoidov v materinem mleku je celo kritično pomembna za začetek sesanja pri novorojenčkih. Endokanabinoidi naravno nastajajo v zdravem telesu samo takrat, ko jih potrebujemo, npr. ob stresu, psihični stiski, poškodbi, okužbi, degenerativni bolezni. Kadar določenih motenj sami ne moremo obvladovati, pa so nam na voljo zdravila, kamor nedvomno sodijo tudi konoplja in njeni kanabinoidi.

Etične dileme. Seveda je tudi farmacevtska industrija prepoznala potenciale kanabinoidov in že razvila štiri zdravila ter jih spravila na trg (Nabinal, Dronabinol, Sativex, Epidiolex). Čeprav so dosegljiva na recept, mnogi bolniki prisegajo na izdelke »full spectrum«, ki imajo v klinični uporabi boljše učinke zaradi sinergističnega učinkovanja več sto snovi v konoplji. Znano je, da poleg dveh glavnih kanabinoidov v konoplji (predvsem v cvetu), psihoaktivnega THC-ja in netoksičnega CBD-ja, obstajajo tudi drugi, potencialno zelo učinkoviti kanabinoidi, kot na primer kanabikromen (CBC), kanabidiverin (CBDV), kanabigerol (CBG), ki so se že izkazali v predkliničnih študijah na živalskih modelih, predvsem za zdravljenje epilepsije in drugih nevroloških

bolezni ter drugih stanj (od protibolečinskega učinka, lajšanja simptomov pri možganski kapi do lajšanja takih motenj, kot sta kaheksija in anoreksija, pa tudi zmanjšanja obsega rakavih tvorbov in tesnobe).

Vendar pa ima uradna medicina veliko pomislekov glede dokazov o učinkovitosti in varnosti rastline. Vztraja pri tem, da so dvojno slepe randomizirane klinične raziskave nujne za dokaz njene učinkovitosti. Za bolnike z določenimi epileptičnimi sindromi in bolnike, ki imajo hude bolečine zaradi spastičnosti pri multipli sklerozi, že imamo raziskave najvišjega razreda dokazov tako o učinkovitosti kot tudi o tolerabilnosti. Vendar pa zakonodaja o drogah, drugi predpisi in politična merila ovirajo raziskave, ki bi lahko dokazale uspešnost tudi pri drugih bolezenskih stanjih. Gre za situacijo kavelj 22, ki jo je skoraj nemogoče rešiti zaradi nasprotujočih si stališč, pravil in omejitev. Na nepripravljenost za spremembo še dodatno kaže dejstvo, da so bili pobudniki renesanse konoplje predvsem bolniki in aktivisti, ne pa uradna stroka. Pred prohibicijo so jo zdravniki tisočletja priporočali, predpisovali in dajali bolnikom, saj je bila konoplja še v prejšnjem stoletju vključena v vse pomembne farmakopeje (tudi jugoslovansko). Velika ovira za uporabo konoplje v medicini naj bi bilo tudi pomanjkanje znanja pri zdravnikih, zato se morajo v mnogih evropskih državah bolniki z izdelki iz rastlinske konoplje oskrbovati na črnem trgu. Včasih kupujejo mačka v žaklju, upajo, da so dobili zdravilo, in so prepuščeni samozdravljenju. Zato niti urejena regulacija bolnikom ne koristi veliko, kadar zdravniki niso ustrezno izobraženi. Glede na bogate izkušnje in tradicijo zdravljenja s konopljo ni prav, da mnogi bolniki, tudi najmlajši, trpijo. Kajti dvomi o smiselnosti ponovnega dokazovanja medicinske koristnosti konoplje, ki je bila v uporabi že tisočletja pred prohibicijo, so vedno bolj utemeljeni.

Psi lajajo, karavana gre dalje. S tem v zvezi kaže opozoriti na veliko zmedo, ki jo ima slovenska država na področju de-

finicij in razporejanja nekaterih drog. Zato je Odbor Državnega zbora RS za zdravstvo aprila 2019 sprejel sklep, s katerim je pristojnemu resorju izvršne oblasti predlagal, da v roku enega leta zagotovi vsebinsko ustrezen slovenski prevod konvencije iz leta 1961, pa ga še vedno nimamo. Zato so vprašljive tudi veljavnost zakonodaje o drogah pri nas in na njej temelječe obsojbe domnevnih preprodajalcev drog. Naša zakonodaja je na seznam prepovedanih drog namreč uvrstila kar celotno rastlino konoplje, kar je v preteklosti povzročilo nemalo zmede, tudi kazenskega preganjanja pridelovalcev konoplje za industrijske namene. Slednje se je delno uredilo s Pravilnikom o pogojih za pridobitev dovoljenja za gojenje konoplje in maka. Na podlagi pritiskov bolnikov, nevladnih aktivistov in posameznih strokovnjakov smo leta 2017 v Sloveniji konopljo že premestili med manj nevarne droge, ki se lahko uporabljajo v medicini. Vendar država ni sprejela drugih potrebnih zakonskih sprememb ter pospešila izobraževanja strokovnjakov in raziskovalne dejavnosti. Zato zdravniki še ne priporočajo medicinske konoplje, ki tudi ni na voljo v slovenskih lekarnah. Bolniki, ki bi konopljo potrebovali, še vedno nimajo dejanskega dostopa do nje in se oskrbujejo z njo na črnem trgu. Še več, mnogi se morajo, zaradi samozdravljenja ali pomoči hudo bolnim, zagovarjati na sodišču. Očitno nikogar od odgovornih na pristojnih ministrstvih in Vladi RS to ne skrbi, kar dokazuje sprenevedav odziv na sklepe odbora za zdravstvo iz oktobra 2016, ko je bilo ministrstvu za zdravje (MZ) naloženo, da pripravi ustrezne pravne podlage, ki bi omogočile zdravljenje z medicinsko konopljo, kot tudi njeni pridelavo in predelavo v medicinske namene v Sloveniji. Nalogo so uradniki MZ »pozabili« v predalu.

Nabiranje političnih točk.

Večina bolnikov, ki se morajo že desetletja skrivati zaradi samozdravljenja s konopljo, ne verjame več, da bodo novi ukrepi temeljili na dokazih o koristi in škodi. Zaradi nezaupanja se velik del javnosti v Evropi in

pri nas sprašuje, kako naj se loti vprašanja, ki se ga uradna medicina in večina politikov že desetletja ne želi niti dotakniti, z izjemo razpravljanja zaradi nabiranja političnih točk. Z nekaj zavisti spremlja razvoj v ZDA in se sprašuje, zakaj Evropa ne more ustrezno regulirati konoplje z ljudsko iniciativo, tako kot v ZDA. Razen Švice namreč nobena evropska država nima razvitih določb, ki bi volivcem omogočale neposredno spreminjanje zakonodaje. To je velik razlog, da je politika v zvezi z regulacijo konoplje v večini evropskih držav na mrtvi točki. Vsak korak k reformi politike do konoplje v Evropi je bil rezultat majhnih pobud od spodaj navzgor, tudi pri nas. Leta 2018 je več kot sto zdravnikov in znanstvenikov javno podprlo Deklaracijo za regulacijo konoplje v medicinske in gospodarske namene, kot tudi regulacijo za odrasle, ob preventivni vzgoji s poudarkom na mladih. Druga možna pot do sprememb je na sodišču, kot v primeru nemškega bolnika M. F., ki je po 16-letni pravni bitki dobil dovoljenje za gojenje medicinske konoplje na svojem domu. Primer je nemško vlado »prisilil«, da je leta 2017 uvedla zakonodajo o medicinski konoplji. Tudi v Sloveniji je vse več sodne prakse, ki ščiti bolnike, kar pa, žal, še ni pripeljalo do zelenih sprememb.

Grenka ironija. Konoplja bo kljub spremembam v razvrstitvi na seznamu še vedno ožigosa na kot nevarna droga, ki pa se zdaj lahko spet uporablja v medicini. Tako zgodovina kot politično ozračje opominjata, da argumenti stroke niso dovolj. Gre za grenko ironijo: ZDA so bile tiste, ki so začele vojno proti konoplji in jo izvozile v preostali svet. ZDA bodo tudi tiste, ki jo bodo postopoma končale. Tudi pri nas bo imela zadnjo besedo politika. Večina koalicijskih in opozicijskih strank obljublja ureditev razmer. Vendar bodo bolniki, glede na pregovorno politično kupčkanje, do medicinske konoplje prišli šele takrat, ko bo v večini držav na področju te zdravilne rastline zavlada mir. Epidemija covid-19 je ureditev razmer tako ali tako prestavila za nedoločen čas. ■